

Відгук

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України, академіка-секретаря Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України Неллі Григорівни Ничкало на дисертацію Ірини Миколаївни Андрошук «Система управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія та методика управління освітою

Дисертаційне дослідження Ірини Миколаївни Андрошук спрямоване на компаративістичне вивчення системи управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща. В його основу покладено аналіз стратегій розвитку університетів цієї країни, їх структурних підрозділів й індивідуальних стратегій розвитку викладачів. Дослідження виконувалося відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, управління і адміністрування Навчально-наукового інституту психології і менеджменту Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України з теми «Теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу» (Державний реєстраційний номер РК № 0112U001593). Тему дослідження затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 1 від 08 лютого 2017 року) і узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 16 травня 2017 року).

Дослідження здійснене І. М. Андрошук, є актуальним, а його результати – перспективними, оскільки неперервний професійний розвиток науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників університетів можливий за умови створення інноваційної системи управління, що передбачено Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.). Це зумовлює необхідність розвитку професійних компетентностей, неперервному творчому й професійному зростанню.

Обґрунтовуючи актуальність наукового пошуку з управлінської діяльності у сучасній вищій школі, автор зазначає, що досить цінними є теоретичні напрацювання польських науковців у контексті системи управління професійним розвитком викладачів університетів. Як показало вивчення, вони реалізують інноваційні підходи до професійного розвитку і підвищення рейтингу викладача. Водночас це помітно впливає на формування іміджу як структурного підрозділу, так й університету. Погоджуємося з положенням, обґрунтованим дослідницею, що виявлені тенденції, особливості, прогресивні ідеї досвіду системи управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща можуть бути екстрапольовані на вітчизняну систему формальної, неформальної, інформальної освіти і застосовуватися в освітянському процесі у закладах вищої та післядипломної освіти. На нашу думку, актуальність цього дослідження є незаперечною. Його теоретичне обґрунтування заслуговує високої оцінки.

Цінним є здійснення наукового пошуку на основі міждисциплінарного підходу. Це уможливило виокремлення сучасних соціально-економічних тенденцій, що об'єктивно пов'язані з інвестиціями у розвиток людських ресурсів. Це дає підстави стверджувати, що рецензована дисертаційна праця має не лише педагогічне, а й економічне та соціально-культурне значення. Заслуговує підтримки авторське бачення проблеми професійного розвитку педагогічного персоналу у філософському, соціологічному, психологічному, педагогічному та економічному аспектах.

Аналіз дослідницьких матеріалів, викладених у дисертації, авторефераті, монографії та статтях за темою дисертації, а також документів щодо апробації результатів свідчать про методологічну зрілість, високий рівень компетентності дисертантки, досконале володіння методами наукового пошуку та її соціальну відповідальність. Вважаємо, що цілком виправдано використано методи дивергентно-конвергентного аналізу для систематизації й узагальнення наукових і методичних напрацювань вітчизняних і зарубіжних науковців, законодавчих і нормативно-правових документів; дефінітивного аналізу – для

розкриття й уточнення поняттєво-термінологічного апарату; системного аналізу – для виявлення особливостей функціонування системи управління професійним розвитком викладачів у Республіці Польща; контент-аналізу – для оперування досить значними масивами інформації; структурно-змістового і системно-функціонального аналізу – для обґрунтування основних структурних компонентів професійної діяльності викладачів кафедр менеджменту, виявлення їхньої взаємодії, з'ясування механізмів функціонування; компаративного аналізу – для зіставлення, порівняння й виокремлення спільних і відмінних ознак систем управління професійним розвитком викладачів у Республіці Польща та в Україні. Методологічний рівень автора також позначився на коректному використанні теоретичних, емпіричних і прогностичних методів, що посилило практичне значення отриманих дослідницьких результатів.

Джерельна база дослідження ретельно систематизована, охоплює цінні літературні й документальні джерела, що свідчить про всебічну обізнаність автора з різними сучасними типами джерел, в яких відображено матеріали із досліджуваної проблеми. Заслуговує позитивної оцінки те, що із 425 використаних джерел 203 – іноземними мовами (193 – польською і 10 – англійською). Автором проаналізовано законодавчі й нормативно-правові акти, інші документальні джерела, зокрема: вітчизняні й зарубіжні програми і стратегії, енциклопедичні видання, статистичні довідники, словники, Інтернет-ресурси тощо.

Заслуговує схвалення теоретична і методологічна обґрунтованість пошуку та логічність викладу його основних етапів, зокрема: вивчення особливостей системи управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща на основі стратегій розвитку університету, кафедри, індивідуальної стратегії розвитку викладачів; аналізу інноваційних підходів до управління та самоуправління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту; теоретичного обґрунтування й апробації авторської моделі системи управління, а також виявлення можливостей творчого використання отриманих дослідницьких результатів для забезпечення

науково-методичного супроводу і творчого використання системи управління професійним розвитком науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників в Україні.

Вважаємо за доцільне наголосити на глибокому розумінні дисертанткою методології і методики дослідження з проблем управління освітою, що має певну специфіку; чітке виокремлення синергетичного, системного, аксіологічного, акмеологічного, андрагогічного та компетентнісного підходів. У дисертації наскрізно простежується застосування цих підходів із метою здійснення аналізу досліджуваних явищ, фактів, концепцій, принципів та формулювання об'єктивних висновків і рекомендацій.

І. М. Андрощук здійснено всебічний аналіз базових понять дослідження («професійний розвиток», «стратегія», «система управління», «стратегія розвитку», «управління професійним розвитком») та викладено авторські визначення понять «індивідуальна стратегія професійного розвитку викладача» виокремлено методологічні підходи й обґрунтовано принципи професійного розвитку викладачів кафедр менеджменту польських університетів. Заслугує позитивної оцінки введення в науковий обіг понять, обґрунтованих автором: «стратегія розвитку кафедр менеджменту», «індивідуальна стратегія розвитку викладачів кафедр менеджменту», «менеджери університетів Республіки Польща». Запропоновані перспективні напрями впровадження інноваційних ідей управлінського досвіду Республіки Польща у вітчизняну практику вищої й післядипломної освіти є свідченням «заземленості» багатолітніх наукових пошуків автора, їх спрямованість на реальну освітню практику.

Особливо важливим, відповідно до сучасних тенденцій розвитку освіти в Україні, ми вважаємо підхід І. М. Андрощук до визначення сутності поняття професійний розвиток викладачів, що розглядається як оволодіння додатковими знаннями, необхідними для виконання завдань на займаній посаді, а також як розвиток додаткових компетентностей, необхідних для підвищення по посаді. При цьому зазначимо, що дисертанткою враховано вимоги нормативно-правової бази вищої освіти Республіки Польща й України.

На основі вивчених польських літературних і документальних джерел і класифікацій умов, що впливають на професійний розвиток викладачів кафедр менеджменту, автором згідно із системним підходом, визначено організаційно-педагогічні умови, за яких відбувається професійний розвиток викладачів кафедр менеджменту на всіх структурних рівнях. Їх цілком виправдано об'єднано у шість груп: 1) міжнародний рівень; 2) державний рівень; 3) університетський рівень; 4) факультетський рівень; 5) кафедральний рівень; 6) індивідуальний рівень. Кожна із визначених умов схарактеризована (розділ 2, п. 2.2).

На основі теорії систем та з урахуванням особливостей сучасної практики дисертанткою з'ясовано, що планування професійного розвитку викладачів університетів, в яких здійснювалося дослідження, тісно пов'язане із плануванням професійної кар'єри, мотивацією і стимулюванням. Привернемо також увагу до ґрунтового аналізу можливостей кар'єрного зростання для трьох груп викладачів кафедр менеджменту: дидактичних, науково-дидактичних і наукових (розділ 2, п. 2.3).

Не викликає сумніву методологічна обґрунтованість принципів управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща, зокрема: цілепокладання та цілереалізації; багатоваріантності й альтернативності; системності, комплексності та збалансованості; послідовності; неперервності; наукової та методичної обґрунтованості; реалістичності й досяжності мети; гнучкості, динамічності, реакції на ситуацію; ефективності та соціальної орієнтованості; кількісної та якісної визначеності (розділ 4, п. 4.1).

У результаті аналізу теорій та концептуальних підходів до побудови системи управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту І. Андрощук обґрунтовано концепцію авторської моделі. Вона базується на положенні про те, що професійний розвиток викладачів кафедр менеджменту уможлиблюється на основі індивідуальної стратегії розвитку професорсько-викладацького персоналу. Важливою особливістю є те, що в ній враховуються

стратегії розвитку кафедри, факультету, інституту, а вони, відповідно, базуються на стратегії розвитку університету. Заслуговує схвалення авторська модель, що охоплює чотири взаємопов'язані компоненти: цільову, теоретико-методологічну, технологічну і результативно-рефлексивну, кожна з яких містить детальну характеристику (розділ 4, п. 4. 1).

Вважаємо, що цінним творчим доробком дисертантки є розроблення спеціального курсу і двох науково-методичних рекомендацій. Особливо підкреслимо важливе практичне значення методичних рекомендації для керівних, науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників закладів вищої освіти України, в яких науково обґрунтовано і запропоновано алгоритм створення індивідуальних стратегій розвитку різних категорій працівників, запропоновано орієнтовні взірці для їх заповнення науково-педагогічними, педагогічними і науковими працівниками.

Отже, дисертаційне дослідження І. М. Андрощук має незаперечну наукову новизну. Вона полягає в тому, що вперше у вітчизняній педагогічній науці на основі синергетичного, системного, аксіологічного, акмеологічного, андрагогічного та компетентнісного підходів здійснено цілісний аналіз системи управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща; виявлено особливості законодавчого і нормативно-правового забезпечення цього процесу, обґрунтовано і розкрито функції, принципи, методи, засоби, організаційно-педагогічні умови забезпечення ефективного управління професійним розвитком викладачів; проаналізовано компоненти змісту професійної діяльності професорсько-викладацького персоналу польських університетів (дидактичної, науково-дослідної й організаційної діяльності); обґрунтовано інноваційні методи і форми управління і самоуправління професійним розвитком викладачів; розроблено, теоретично обґрунтовано і запроваджено авторську модель системи управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща, що охоплює цільову, теоретико-методологічну, технологічну та результативно-рефлексійну компоненти.

Підкреслимо також важливе значення введення в науковий обіг понять «стратегія розвитку кафедр менеджменту», «індивідуальна стратегія розвитку викладачів кафедр менеджменту», «менеджери університетів Республіки Польща» та уточнення змісту основних понять дослідження: «професійний розвиток викладача», «управління професійним розвитком викладача», «стратегія розвитку», «індивідуальна стратегія розвитку», «стратегічне управління»; виявлено відмінність між поняттями «індивідуальний план розвитку викладача», «індивідуальна програма розвитку викладача», «індивідуальна траєкторія розвитку викладача» та «індивідуальна стратегія розвитку викладача». Підтримуємо також перспективні напрями впровадження інноваційних ідей досвіду Республіки Польща у вітчизняну практику вищої й післядипломної освіти. Вважаємо важливим доробком удосконалення підходів до відбору і структурування змісту управління професійним розвитком викладачів в умовах розроблення і впровадження стратегій розвитку університету і його структурних підрозділів та виокремлення й уточнення критеріїв ефективності авторської моделі. До якісних критеріїв віднесено: 1) підвищення рейтингу (або втримання лідерських позицій) університету серед університетів Республіки Польща; 2) стабільність персоналу закладу (відсутність плинності кадрів); 3) підвищення професійного рівня викладачів кафедр менеджменту; 4) зростання якості надання освітніх послуг. До кількісних показників віднесено: 1) кількість викладачів, які здобули вищий науковий ступінь; 2) кількість викладачів, які здобули вище вчене звання; 3) кількість викладачів, які захистили дисертації під науковим керівництвом викладача кафедри; 4) науковий доробок – кількість наукових праць, внесених до міжнародних наукометричних баз, наукових монографій, винаходів і патентів; набули подальшого розвитку ідеї системного підходу до управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща, побудови стратегій розвитку університетів та їх структурних підрозділів. Доречно зазначити, що тут досить коректно

використано досвід польських науковців щодо виокремлення якісних і кількісних критеріїв (або показників).

Практичне значення результатів наукового пошуку І.М. Андрощук полягає у впровадженні моделі системи управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща, розробленні та апробації авторського спецкурсу «Система управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща», підготовці методичних рекомендацій для керівних, науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників щодо управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту закладів вищої освіти України й алгоритму дій із складання, затвердження та реалізації індивідуальних стратегій професійного розвитку викладачів кафедр менеджменту закладів вищої освіти України.

Узагальнені результати дослідження мають важливе науково-методичне і прогностичне значення й можуть використовуватися керівниками і викладачами університетів Республіки Польща й науково-педагогічними, педагогічними і науковими працівниками закладів вищої освіти України, керівниками їх структурних підрозділів, керівними кадрами освітніх установ у процесі вирішення нових науково-теоретичних і практичних завдань у контексті реформування системи вищої освіти, реалізації національної освітньої стратегії із метою модернізації системи управління вітчизняних закладів вищої освіти та системи післядипломної освіти з урахуванням сучасних вимог і викликів.

Положення, результати й висновки дослідження можуть використовуватися у процесі модернізації системи вищої освіти в Україні, зокрема у розробленні концептуальних і нормативно-правових документів із питань управління професійним розвитком науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників у контексті неперервної освіти – освіти впродовж життя, що базується на стратегіях розвитку закладів вищої освіти, кафедр та індивідуальних стратегій професійного розвитку науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників.

У висновках до п'яти розділів зроблено відповідні узагальнення, викладено теоретичні положення й виважені методичні рекомендації. Оцінюємо важливий внесок автора у теорію і методику управління освітою. Науково обгрунтоване узагальнення і представлення теоретичного, емпіричного, статистичного матеріалу відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету і визначеній меті. Зміст дисертаційної праці І.М. Андрощук відображає поетапність і глибину виконання дослідницьких завдань. Загальні висновки до дисертації свідчать про цілісність і логічну завершеність дослідження і його відповідність дослідницьким завданням. Автореферат дисертації повною мірою відображає її зміст.

Результати цього дослідження пройшли широку апробацію під час міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференцій, форумів, студій та інших наукових і практичних заходів. Вони опубліковані у відповідних наукових виданнях (1 одноосібна монографія, 43 статті в наукових періодичних фахових виданнях, спецкурс, двоє методичних рекомендацій)

На основі здійсненого аналізу проміжних і кінцевих результатів наукового пошуку ми дійшли висновку щодо її високої оцінки, теоретичного і практичного значення, а також перспективності. Водночас висловлюємо окремі побажання і дискусійні питання.

1. Як нами зазначалося, у процесі аналізу проміжних і кінцевих результатів наукового пошуку І.М. Андрощук, здійснене дослідження є міждисциплінарним, органічно пов'язане з порівняльною педагогікою. Це зумовлює необхідність семантичного уточнення термінологічних проблем в порівнянні університетської освіти в Республіці Польща та Україні, зокрема систем управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів обох країн. Частково це дослідницею зроблено, хоча й не повною мірою (наприклад, авторизація й автономія університетів: як вони співвідносяться, адже вони не є синонімічними).

2. Компаративістичне спрямування наукового пошуку, що є позитивним, потребувало авторського уточнення груп дослідницьких методів, зокрема

синхронічного і діяхронічного методів чеським методологом порівняльно-педагогічних досліджень Яном Прухою (Jan Průcha), академічний підручник якого «Порівняльна педагогіка» («Pedagogika Porównawcza») перекладено з чеської на польську мову. Якщо синхронічний метод використано повною мірою, то діяхронічний – недостатньо. Напевно, це пояснюється значним відставанням України від країн Європейського Союзу, в тому числі й Республіки Польща, у підготовці менеджерів відповідно – у створенні кафедр менеджменту. Можна було б також скористатися і біографічним методом, який набув поширення в дослідженнях польських науковців.

3. Про методологічну зрілість дисертантки свідчить обґрунтування принципів управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту (розділ 4, п. 4.1). На нашу думку, варто було б виокремити, які принципи обґрунтовано і введено в науковий обіг саме автором, а також на які принципи, обґрунтовані іншими науковцями, спиралася І.М. Андрощук, доповнюючи й поглиблюючи їх семантичне значення.

4. Заслуговує позитивної оцінки звернення дисертантки до додаткових компетентностей (табл. 3.1). Зрозуміло, що додаткові компетентності різних категорій педагогічного персоналу кафедр менеджменту не можуть бути однаковими. Цей важливий дослідницький аспект потребує доповнення і розширення.

5. Безумовно, ефективність освітньої діяльності викладачів кафедр менеджменту університетів залежить від взаємозв'язку систем «викладач-студент», «студент-викладач». Бажано було б поглибити розкриття цього аспекту на основі конкретних даних, що підтверджують ефективність дидактичного процесу.

6. У таблиці 2.5. (п. 2.3) автором систематизовано вимоги до присвоєння наукових знань і вчених ступенів в Україні. Бажано було б викласти авторську точку зору, оскільки ці вимоги не повною мірою відповідають зрослим європейським викликам.

7. У п. 3.4. автор роботи вказує на низку виявлених у процесі дослідження проблем у діяльності викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща. Доцільно було б здійснити їх порівняльний аналіз з відповідними проблемами в діяльності кафедр менеджменту українських вищих закладів освіти та запропонувати необхідні рекомендації, спрямовані на усунення суперечностей і недоліків у розвитку системи управління професійним розвитком викладачів таких кафедр в Україні. Це посприяло б посиленню значення практичної складової дослідження.

8. На нашу думку, у рукописі дисертації, особливо в змісті п'ятого розділу, бракує об'єктивної критичної оцінки дисертантки реального сьогоденного стану в українській вищій школі. Адже досить складно мотивувати викладачів кафедр менеджменту, а також інших кафедр до розроблення індивідуальних стратегій професійного розвитку, за умов, коли оплата їхньої праці стала нижчою у порівнянні з вчителями загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв (особливо в столиці нашої держави та в багатьох обласних центрах), а кількість обов'язкових навчальних годин (навчальне навантаження) є одним з найвищих в Європі й освіті.

9. Поряд із цим зазначимо, що дослідниці, яка досконало володіє польською мовою, складно було уникнути полонізмів, хоча дисертаційні матеріали викладено сучасною українською літературною мовою.

Висловлені побажання є дискусійними і не знижують наукового значення кінцевих результатів дослідження І.М. Андрощук та не впливають на його високу оцінку. Рецензована дисертація є самостійною завершеною фундаментальною науковою працею, що має важливе соціально-культурне значення. Результати цього мають наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, і є важливими для педагогічної науки. Кваліфікуємо І.М. Андрощук як зрілого і перспективного науковця в галузі міждисциплінарних педагогічних досліджень.

Загальний висновок: актуальність теми дослідження, належний теоретико-методологічний рівень, аргументованість і вірогідність отриманих

результатів, висновків і рекомендацій, високий рівень наукової новизни, теоретичне і практичне значення, наукова культура узагальнення дослідницьких матеріалів та оформлення рукопису дисертації й автореферату дають підстави стверджувати, що дисертаційна праця «Система управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту університетів Республіки Польща» відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Андрощук Ірина Миколаївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія та методика управління освітою.

Офіційний опонент

Н. Г. Ничкало

Н. Г. Ничкало

Доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної академії
педагогічних наук України, академік-секретар
Відділення професійної освіти і освіти дорослих
НАПН України

Зласноручний підпис *Ничкало Н.Г.*
стверджую
Начальник загального відділу
Національної академії педагогічних
наук України *(с.о.)/Криборосова С.О./*